

Forfatter: Gyllembourg-Ehrensward, T. C.

Titel: Drøm og Virkelighed

Citation: Gyllembourg-Ehrensward, T. C.: "Drøm og Virkelighed", i Gyllembourg-Ehrensward, T. C.: *Drøm og Virkelighed*, udg. af Anni Broue ; Anne-Marie Mai , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1986, s. 233. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-gyllem14val-shoot-idm139726067972992.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Drøm og Virkelighed

Hverdagshistoriernes forfatter

Thomasine Christine Gyllembourg (1773-1856) blev forfatter i en sen alder. Først som 53-årig udgiver hun i 1827 anonymt sin første fortælling, *Familien Polonius*. Et langt liv i det københavnske borgerskab og to ægteskaber havde hun bag sig, da hun bestemte sig for at hjælpe sin søn, Johan Ludvig Heiberg, med et litterært bidrag til hans nye tidsskrift, *Kjøbenhavns flyvende Post*. Successen lod ikke vente på sig. Thomasine Gyllembourg blev en gevinst for tidsskriftet. Det faldt i det københavnske læserpublikums smag at se sig selv, sit familieliv og sine dagligstuer sat i centrum i hverdagshistorierne.

»... alle mine Noveller ere sande Hverdagshistorier. De bære Præget af den Jord, hvoraf de ere udsprungne. De ere Frugter af Livet, ikke af Lærdom og dybe Studier,« - skriver Thomasine Gyllembourg i 1834 og benytter samtidig lejligheden til at fremhæve, at hun tillægger det huslige liv og de individuelle forhold den allerstørste betydning. Familielivet afgør, om et menneske er lykkeligt eller ulykkeligt. I en tidsalder, hvor adskillelsen mellem privatliv, arbejdsliv og offentligt liv for alvor begynder at gøre sig gældende, pointerer Thomasine Gyllembourg, at det intime og nære familieforhold er den vigtigste livssfære. Man mærker, hvorledes den intimfamilie, som stadig består i vores egen tid, er ved at finde sin udformning hos det københavnske borgerskab.

Netop i dette borgerskab lever Thomasine Gyllembourg sit liv og finder sit litterære stof Hun er født og opvokset i Nyhavn som den ældste datter af stadsmægler og dispachør Johan Buntzen i hans andet ægteskab. Hendes moder dør tidligt, og allerede som 15-årig forlover Thomasine sig med den da 30-årige Peter Andreas Heiberg, der er hendes og hendes søstres sproglærer. 7. maj 1790 bliver de gift på Skydebanen og indretter deres første hjem i Østergade.

Peter Andreas Heiberg er en af tidens kendte skribenter, satiriker og kritiker af enevælden, en borgerlig rationalist, der benytter sit fremragende vid til at afsløre datidens korrupsion, fremmedsnobberi²³⁴ og adelsprivilegium. Da han gifter sig med Thomasine Buntzen, er han allerede i fuld gang med at offentliggøre sit satiriske værk *Rigsdalersedlens Hændelser*, hvori han retter sit skyts mod alle former for uduelighed, snyderi og despotisme i embedsførelser og samfundsliv.

Begunstiget i Struensees trykkefrihedsreskript fra 1770, der trods store indskrænkninger stadig spiller en rolle frem til slutningen af 1790'erne, kan Heiberg fremføre sin kritik. Han er en populær skikkelse i datidens klubber, som er hjemsteder for borgerlig debat og kulturelt liv. Heiberg bidrager med lejlighedsviser og satirer, som *Indtogsvisen* fra 1790 med det berømte vers:

Ordener hænger man paa Idioter,
Stierner og Baand man kun Adelen gier,
Men om de Mallinger, Suhmer og Rother,
Man ei eet Ord i Aviserne seer.
Dog har man Hierne,
Kan man jo gierne
Undvære Orden og Stierne.

Heiberg blev idømt en mulkt på 150 Rdlr. for *Indtogsvisen*. Han er meget produktiv i 1790'erne; han udvikler sig i utallige fejder, skærper sin samfundssatire og må tage imod mange mulktstraffe, som hans velhavende svigerfader ofte hjælper ham med at betale.

Det heibergske hjem bliver et livligt mødested for politisk ligesindede, ikke mindst i 1793, da den franske republikks udsendinge i handelsøjemed besøger København og indbydes hos Heiberg. I 1798 indfinder den svenske friherre Carl Frederik Ehrensvärd sig hos familien. Han er under sin moders navn, Gyllemborg eller Gyllembourg, som han ændrer det til, kommet til København som politisk flygtning. I 1792 blev han fradømt liv, ære og gods for sin viden om anslaget mod Gustav III på Stockholms Slot. Straffen ændres imidlertid til landsforvisning, og efter ophold i Holsten, Tyskland og Frankrig rejser Gyllembourg til København for at studere landøkonomi.

1798 lider Heiberg nederlag, da han forbigås ved besættelsen af notarius publicus-embedet. Han udvikler sig i en lang offentlig fejde med sin konkurrent, opgiver al forsigtighed og publicerer i skriftet *For Sandhed* sin hidtil skrappeste samfundssatire, *Sproggranskning*, der er udformet som en ordbog med afslørende definitioner. Mens Heiberg²³⁵ er engageret i sin politiske kamp, forelsker Thomasine og Gyllembourg sig i hinanden. Både i Heibergs offentlige liv og i hans private forhold er dramatiske begivenheder i vente. Den første indtræffer juleaften 1799, da det forkyndes for Heiberg, at han forvises af Kongens riger og lande. Behærdigt skaffer enevælden sig af med sin kritiker ved hjælp af en ny trykkefrihedslov, der har tilbagevirkende kraft og er beregnet på at standse især Heibergs kritik. År 1800 forlader Heiberg under tumult og folkelige sympatitilkendegivelser København. Han rejser til Paris, hvor han i

september 1801 modtager Thomasines »lettre remarquable«, et brev, hvori hun fortæller ham om sin kærlighed til Gyllembourg og beder om skilsmisse.

Den kølige, rationelle Heiberg reagerer med et heftigt følelsesudbrud Hans kærlighed til Thomasine flammer op med romantisk styrke. Aldrig har hun været ham mere dyrebar end nu, da han er ved at miste hende. Hans svarbrev til Thomasine veksler mellem glødende kærlighedserklæringer og regulære trusler. Rationalisten Heibergs brev til sin hustru er et romantisk dokument om kærligheden som en åbenbaring. Men intet hjælper, hverken Heibergs brev eller hans udfordring af Gyllembourg til duel. Thomasine ændrer ikke sin beslutning, selv om den medfører, at hun må leve adskilt fra sin og Heibergs søn, Johan Ludvig, født 1791.

Den offentlige skandale og den i datiden højst usædvanlige skilsmisse anfægter ikke Thomasines følelser for Gyllembourg. Hun gifter sig med ham i 1801 og lever sammen med ham på gården Ruhedal, der nedbrænder 1806; derefter slår ægteparret sig ned i København. Gyllembourg dør i 1815.

I forbindelse med Johan Ludvig Heibergs ophold hos sin fader i Paris i 1820'erne tager Thomasine Gyllembourg og Heiberg igen kontakt med hinanden. Forsoningsfuldt brevveksler de med hinanden til Heibergs død i 1841.

Forfatter bliver Thomasine Gyllembourg som nævnt på sin søns opfordring. I sit litterære testamente til ham beskriver hun konflikten mellem sit digterkald og »det kvindelige Kald«, mellem »Forfatterens mandlige Bane« og den »kvindelige Beskedenhed«. Hun opfatter næsten sin forfattervirksomhed som en fornærmelse mod den kvindelige beskedenhed og trøster sig ved at tænke på, at hun først og fremmest har været »Moder«. Det er som et »elskende og trofast« kvindeligt væsen, hun håber at blive husket. Den romantiske tidsalder og 236 den efterromantiske periode, Thomasine Gyllembourg lever i, tillægger kun det kvindelige køn inspirerende og indirekte opgaver i forhold til kunsten og litteraturen. Musen og digtermoderen er disse tiders litterære kvinderoller. På Bakkehuset forsoner Kamma Rahbek romantikkens forskellige generationer og giver den unge H.C. Andersen digternavnet, mens Friederike Brun i mere eksotiske omgivelser i sit palæ i Bredgade og på sit landsted Sophienholm lytter til unge genier og berømte udenlandske digtergæster. Mens disse kvinder nøjes med at vise deres skabende evner i personlige dokumenter, erindringsbøger og breve, arbejder Thomasine Gyllembourg med en egentlig skønlitterær genre, novellen, som hun giver sin personlige udformning.

Thomasine Gyllembourg holder strengt fast ved sin anonymitet, selv om det efterhånden bliver offentligheden bekendt, hvem der er forfatteren til hverdagshistorierne. Hendes værker får et stort læserpublikum, tidens vigtigste litterære skikkelser, Poul Martin Møller og Søren Kierkegaard, har øje for kvaliteterne i hendes værker.

I 1836 anmelder Poul Møller i *Maanedsskrift for Litteratur* Thomasine Gyllembourgs *Ekstremerne*, som han roser og fremhæver i forhold til tidens øvrige litteratur, der efter hans opfattelse er endt i romantisk plagiat og i nihilistisk virkelighedsforvrængning. I *Ekstremerne* finder han både en virkelighedsskildring og en kunstnerisk, ideel harmoni. Thomasine Gyllembourg gør i praksis, hvad Poul Møller selv tilstræber.

Søren Kierkegaards anmeldelse af *Tø Tidsaldre* fra 1845 var oprindeligt bestemt for *Nordisk Litteraturlidende*, men Kierkegaard valgte at publicere den selvstændigt. Anmeldelsen er en lille afhandling om hverdagshistorierne og deres publikum og en indgående analyse af *To Tidsaldre*. Kierkegaard fremhæver især, at forfatteren har en gennemført og konsekvent livsholdning, der viser sig som en holdning til stoffet. Præcist og tankevækkende anskueliggør forfatteren den moderne tids konflikter og menneskelige nivellering. *To Tidsaldre* giver Kierkegaard lejlighed til at reflektere over sin egen tidsalder og det pres, tidsalderen øver på det enkelte menneskes personlighed.

Thomasine Gyllembourgs hverdagshistorier modtages oftest velvilligt i offentligheden, selv om en enkelt anonym røst kritiserer hendes kvindefigurer og hendes forsvar for skilsmisse i novellen *Ægtestand* fra 1835.

237

Hendes forfatterskab, der første gang udgives samlet som 12 bd. noveller og småskrifter i 1849-50, bliver til, mens hun bor hos Johan Ludvig og Johanne Luise Heiberg. Marstrands maleri af familien fra 1870 viser en intim familiescene, hvor Thomasine Gyllembourg læser op af sine værker. Men Johanne Luise Heibergs erindringer sætter indirekte et spørgsmålstegn ved idyllen i dette hjem.